

RÉGI KARÁCSONY, ÚJ KARÁCSONY, ÖRÖK KARÁCSONY

A csillag mind betlehemi.
Illyés: Emberi éj.

Valami új Greccio kellene, ahol újra felgyulladnak a betlehemi fények! Vagy kellene egy új Szent Ferenc, akinek karjaiban úgy éledne meg a Kisjézus szobra, ahogy azon az umbriai éjszakán a Poverellóban megéledt, és évszázadokon keresztül megtöltötte az embereket fényvel és melegséggel a szent éjszakán! És azóta hány karácsony varázsolta újból emberré a mindig vadulásra hajlamos emberiséget!

Általános a panasz, hogy elprofanizálódik a karácsony: a posta milliósámmal viszi a lapokat és csomagokat, áruházaink és üzleteink óriási forgalmat bonyolítanak le a karácsonyi vásárokon, az otthonokat pedig felveri a gond, az izgatottság és a fáradság, mik éppen azt veszik el a karácsonyból, ami abban a leglényegesebb: a meghittséget, a nyugalmat és a csendes örömet. Valahogy elprofanizálódik az ünnep olyan értelemben, hogy a „szép szeretet” helyébe a mechanizált szeretet lép, és csupán technikává válik, mint annyi más.

A profán világ betörését a karácsony misztikumába sok kiváló katolikus szellem azzal próbálja ellensúlyozni, hogy „mítosz és legenda nélküli” karácsonyról beszél. Hogy csak az egyik legkomolyabbat és legkiválóbbat idézzük, R. Schnackenburgot: „A karácsonyi romantika — egy-két szívet nem számítva — eltűnt napjainkból. A titokzatos betlehemi istálló, a mennyei fényben nyájukat legeltető pásztorok nem illenek többé szellemi tájképünkbe. A fényszórók kéréjében felszakadozik a szent éj varázsa. Legendák, amelyek elbeszélők, hogyan változott meg minden csodálatos módon azon az éjszakán, bennünket nem hatnak meg.” (Mérleg, 1971. IV.) Mítosztalanítást ajánlanak. Éppen azoknak a fényeknek a kioltását, amikre talán legszomjasabban vár az emberiség, és amiket lelke orvoslásául talán sikerrel alkalmazhatna még a modern világ.

Az Istentől elidegenedő és a mítosztalanságba menekülő ember önmagától is elidegenedik, az embertársaitól való elidegenedésről nem is beszélve; és a szentet a profánnal felcserélő emberiség saját világának rabjává lesz.

(*A mítosz orvosság*). „Mindazt, amit valaha megírtak, okulásunkra írták, hogy az Írásokból türelmet és vigasztalást merítsünk reményünk megőrzésére” — írja Szent Pál (Róm. 15,4). Valóban a türelmetlenség, a vigasztalanság és a reménytelenség az Istenétől, embertársaitól és magától elidegenedő ember felszíni tünete, és erre ígér orvoslást az Írásokból Pál.

Különös, hogy Jézus születése sem Márkot, sem János evangélistát nem érdekli — egy szó sincs evangéliumukban erről — Mátét is csupán egy mondat erejéig (ha a nemzetségtáblát és a napkeleti bölcsek látogatását nem számítjuk). A karácsony „legendája” éppen csak azt a Lukács evangélistát foglalkoztatja, akinek bevallott írói célja van, mégpedig a történelmi oknyomozás, és éppen azért végez kutatómunkát azok között, akik „szenttanúi és hirdetői voltak az igének” (Lk 1,2), hogy „a tanítás megbízhatóságáról” győzzön meg mindenkit. Ha ilyen bevallott céllal és ilyen tudatosan mitikus elemeket fűz bele elbeszélésébe, a sugalmazó Istennek is célja volt ez. Isten pedig — mint fennebb hallottuk Páltól — „okulásunkra” vettette fel ezeket úgy, ahogy Lukács evangélista az ősegyház ige-hirdetésében készen találta. Isten nyilván azért ragaszkodott Fiának élettörténetében a mitikus kezdetekhez, hogy ezzel üsse rá az evangéliumra a humánium hitellességi és azonosító pecsétjét, és örök időkre megóvja híveit attól az elembertelenedéstől, mely a mítoszt ki akarja iktatni életéből; és így módon megírt evangéliumában adjon orvosságot mindenkinek, aki bármilyen elembertelenedétségből igaz emberségre akar újjászülni. A mitikus gondolkodás vesztét siratják és jogaiba való visszaállítást kiváló szellemek igénylik a teljes emberség nevében. Hogy csak néhányat említsünk: a filozófiában K. Jaspers, a lélektanban Jung, vagy a magyar Kerényi Károly.

(*Mítosz és valóság*). Sokan azt hiszik, hogy a mítosz kitalált mese, mint pl. egy regény vagy novella. Szó sincs róla. Inkább a valóság teljes tartalmának feltárá-

sa, mégpedig a nem látott, a meg nem mutatkozó, de jelenlévő benső valóságé, amit nem regisztrál az ember szemeivel, de valahogy megérez és jelenlévőnek tud. A görög szó — *müein* — ezt jelenti. Az antik világ főleg az istenekkel való kapcsolódást értette, de igazából az emberiségnek azt az alapvető magatartását jelenti, hogy szereti a dolgokat a maguk teljességében szemlélteni. Ezért van minden népnek mitológiája, ezért övezzük nemcsak történelem előtti, de a legközelebbi történelmi múlt nagyjait a mítoszok fényes ködével, hogy csak a Kossuth, Petőfi és Rákóczi legendákra utaljunk. De ezért van számunkra különös vonzása a szülői háznak. Nagyjaink születési helyét ma is táblákkal jelöljük. Valahogy jelenlévőnek tudjuk a későbbi nagy lelkeket a falak között. Ebben persze igazunk is van, meg nincs is igazunk. Mert Petőfi a bölcsőjében még nem volt lánglelkű költő — ez igaz; de az is igaz, hogy az ebben a bölcsőben sírdogáló gyerek lett Petőfivé és nem más. A mítosz a tisztelt és a szereteti nagyság jelenlétének tudata vagy érzése vagy sejtése, és a vele való kapcsolódás, eggyé levés. Az emberi élettel Krisztus az emberiségnek ezt a formáját is felvette, lefoglalta és igényelte, s ha ez gyöngeség, akkor is fölvette, mert „így elnéző tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt, mert maga is gyöngeség rabja” (Zsid 5,2) — és „ezért nem szégyenli, hogy testvéreinek hívja őket” (Zsid 2,11) — a mitikus elemekkel is vállalta a közösséget.

(*A mítosztalanság mítosza*). De az is emberi tény, hogy mítosztalanítás is van. És az a csodálatos, hogy a karácsony üzenete nemcsak úgy orvossága bajainknak, hogy elveszi a mítosztalanság csonkaságát emberségünkben, hanem mítoszba foglalja a mítosztalanságot.

Ez csak a szavakkal való játéknak látszik, de hamar rájövünk, hogy ez valóság. Mert ha elolvassuk Szent Lukács evangéliumát, mitikus tünetek, tehát angyaljelenségek vannak Zakariásnál, az angyali üdvözlétnél, a pásztoroknál; de nincsenek angyali lények és fények a barlangnál. Az angyalok a pásztoroknak nem égi tüneményeket jelölnek meg a Messias ismertető jeléül, hanem pólyát és jászolat (Lk 2,12). Az evangélista sem mond többet, csak annyit: „Odasiettek és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő kisdedet.” Egy sírdogáló gyermek nem mitikus jelenség, és az istálló maga a mítosztalanság. Ezt az újat kell észrevennünk a keresztyén üzenetben: Jézus földreszállását angyalok jelenése előzte meg és követte, de a barlangban egyetlen angyal sem volt!

(*Akárcsak a Golgotán*). Különös, hogy az a Jézus, aki annyit tanított, annyi lebilincselő beszédet mondott, annyi csodát tett, semmit sem mond, semmi csodát nem tesz, amikor szenvedését elkezdi és elvégzi. A megváltás drámái, mondhatnánk világtörténeti, de mindenestre üdvörténeti óráiban magyarázatot nem tart, nem dramatizál, hanem hallgatva szenved. Ha fel-feljajdul, nem igen mond többet, mint amit egy ínséget szenvedő ember fájdalmában indulatszóként mondhat. A kereszti jeltelensége és szótlansága ijesztően egyezik a jászol jeltelenségével és szótlanságával. Mítosztalanságával.

Érdekességként megjegyezhetjük, hogy ugyanaz a Szent Ferenc, aki különleges tisztelője volt a Szent Keresztnak, és aki Jézus sebhelyeit hordozta, volt elindítója és népszerűsítője a jászol tiszteletének is. Mintha csak egynek érezte volna mindkettőt. Mintha csak ugyanannak az isteni mondanivalónak a dolog természete szerint különböző, de lényegében egyforma kifejezése, világ elé tárása — szokványos szóval — kinyilatkoztatása lenne.

Ezt csak azért kell mondanunk, mert nincs külön karácsonyi üzenete a keresztyénységnek. *Ugyanannak* a titoknak megközelítése minden evangéliumi híradás. Karácsonyt nem lehet elválasztani a húsvétól.

(*A profán világ megszentelése*). Akármennyire ragyogtassuk is a betlehemi angyalfényeket az istálló fölött, az mégiscsak istálló, aminél profánabb dolog nem igen van a világon. (Ha valahol valami rendetlenséget tapasztalunk, mindjárt istállót emlegetünk.) És ezt a profán helyet veszik körül, erre mutatnak rá a mítoszok angyalai, az Isten küldöttei. Annak, hogy az angyalok az istállóra mutathassanak, előzményei voltak; egy világméretű bürokrácia szeszélyes intézkedése („írassék össze az egész föld”), népvándorlásszerű átköltözés és fellépő lakásmizéria („Nem kaptak helyet a szálláson”). — Elgondolkodtató, hogy az az Isten, aki Mózeset saruinak levetésére utasítja, „mert az a föld, ahol állasz, szent”; és az az Isten, aki az istenlátások és istenmegjelenések helyeit kövekkel jelöltette meg s olajjal

öntette le; és az az Isten, aki gondos előírásokat adott a szent helyekre angyalai által, — ez az Isten a legmindennapibb társadalmi és politikai mozgásokkal sodorja a legközönségesebb helyre, ahol földre lépjen.

Betlehem után már nem lehet semmilyen helyet Istenhez méltatlannak, nemzeteknek nevezni, és nem lehet semmi profánt gyökerében istentelennek mondani. Az Istengyermek istengyermek marad a jászolban, a barmok között, az otthontalanságban, a lelketlenség közepett, kis filiszteri önösségeknek vagy világra kiható bürokratikus önkénynek kiszolgáltatottan is. Semmi sem profán olyan értelemben, hogy ne tudna Istenhez vinni, és nincs a világnak olyan elvetett szöglete, ahonnet ne lehetne közvetlenül Istenre látni. Ilyen értelemben használjuk Illyés Gyula szép sorát mottóul: *Minden csillag betlehemi.*

Ezt teológiailag Szent Pál fogalmazza meg. „Ki ragadhat el minket Krisztus szeretetétől?... Biztos vagyok abban, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem jelenvalók, sem jövődők, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat minket Isten szeretetétől, mely Krisztusban, a mi Urunkban van” (Róm 8,38). — De nemcsak hogy el nem sodorhat, hanem hozzá visz, és a profán világnak ezt a Krisztushoz vivő erejét megintcsak Pál fogalmazza meg: „Minden a tiétek: akár a világ, akár az élet, akár a halál, akár a jelenvalók, akár az eljövendők: Minden a tiétek. Ti Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené” (I. Kor 3,22).

Ha tehát a profán világ meg van szentelve a maga teljességében, akkor nézhetek a karácsonyi „elprofanizálódásra” úgy, hogy az hordozhatja a Megváltót: meg lehet tehát szentelni a sok izgalmat, a tülekedést, a sorbanállásokat és lemaradásokat, a „kimaradásokat” és holtrafáradásokat — hisz mindebből Betlehemben is volt elég. Angyalok nem járták át lengő szárnyakkal és csengő énekkel, Betlehem mégis Betlehemmé lett. A mi karácsonyunk is karácsonnyá lehet, ha lelkéhez találunk...

(Az *elidegenedés orvossága*). Csodálatos művészettel rejti magában a mitizált mítosztalanságú karácsony az Istenétől elidegenedett ember isteni stílusú megközelítését. És ez eligazíthat bennünket az egymástól elidegenedett emberek közötti úr felszámolásának módjában. Hidegségek, véleménykülönbségek, érdekellettétek, ellenségeskedések messzi távolokba taszíthatják az embereket egymástól. De nem távolabbra, mint amilyen távolba került az ember Istenétől. És ezt a távolságot felszámolni jött Jézus, mint Isten küldötte. És megvalósítja Isten ember-megközelítésének módját.

Isten nem az erő pozíciójából kezd tárgyalást az emberrel, noha minden joga megvolna ehhez. Hanem úgy, ahogy később mondani fogja apostolainak: Úgy küldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé (Mt 10,16). Az apostoloknak nincs nagyobb kilátásuk és esélyük a farkasok meggyőzésére, mint a világ meggyőzésére egy sfró gyermeknek. Mert valóban ezzel a világtávlatos igénnyel jön: nemcsak „keresni, ami elveszett” (Luk 19,10), és nemcsak összegyűjteni Isten szétszórt fiait (Ján 11,52), hanem globálisan, sőt kozmikusán értelmezve küldetését: „hogy mint főben foglaljon össze mindent, ami mennyben és földön van” (Ef 1,10). — Erre a feladatra Isten felszerelte volna Fiát. Hiszen a messiási zsoltár mondja:

*Kérd tőlem és neked adom a nemzeteket örökségedül
A föld határait osztályrészedül.
Vasvesszővel törd hajlómásra őket
Cserépedény módjára zúzd el őket.*

(2. zsolt.)

És ennek tudatában van Jézus: „hogy Atyám rendelkezéseimre bocsátana rögtön tizenkét ezred angyalnál is többet, ha kérném” (Mt 26,53). De nem kérte, mert Jézus „Istennel való egyenlőségét nem tartotta olyan dolognak, amihez föltétlenül ragaszkodjék, hanem szolgai alakot főlvéve kiüresítette önmagát” (Fil 2,6). És volt miből kiüresíteni. A zsidókhöz írt levél szerzője nem győz csodálkozni és bennünket is Isten gesztioinak csodálatára bírni, mikor azt mondja: „Ti nem járultatok kézzel fogható hegyhez, lobogó tűzhöz, homályhoz, sötétséghez vagy förteteghez, sem harsonazengéshez vagy mennydörgő szózatához, melynek hallatára könyörögni kezdtek, hogy ne szóljon hozzájuk tovább a szó” (Zsid 12,18). Az Abszolútum nyelve — éppen létrendi túlsúlyánál fogva — valóban titokkal teli homály vagy érthetetlen sötétség, máskor meg mindent elvakító tűzhöz hasonló.

Az elidegenült emberhez Isten nem a saját nyelvén szól, hanem úgy, ahogy a régi magyar ének szemléletesen kifejezi:

*Sírdogál és nyöszörög
Ki az égen mennydörög
S a villámot szórja.*

(SZVU. 28)

Valamelyik szentatya azt mondja: *Deus exstasim passus est creando*. Még több joggal állapíthatjuk meg, hogy Isten eksztázisba esett a *megtestesülés*kor. És ha Mózeszel levétette saruját a csipkebokor előtt az iránta való tiszteletből, hogyan kell értékelnünk azt, hogy Ő egész valóját leveti az ember előtt? Isten kilépett magából (ezt jelenti ugyanis az eksztázis), de még kész és kiteljesült emberségéből is (a zsidóság ugyanis úgy képzelte, hogy kész emberként fog a templom ormáról leereszkedni — *Lk 4,10*) — és csecsemőként jött el. Az első lépéseket Isten az elidegenedett ember felé nem isteni fölségével, de nem is emberi nagyságával, nem szellemi fölényével, mégcsak programjának nagyszerűségével sem közelíti meg, hanem leszállva az emberség legprimérből és ezért legészrevehetetlenebb pontjára. Mindig áll az, amit Keresztelő János mond: „Köztetek áll az, akit nem ismertek” (*Jn 1,26*).

Mi lenne, ha tőlünk bármikben elidegenedett embertársunkat előbb közelítenénk meg komolyan értelmezett szeretettel, mintsem érveink, igazságaink, feladataink, érdemeink, erőink és hatalmunk fölényével? Igaz, hogy csak síró gyermekhez vagy gyenge báránnyhoz hasonló ez a „fellépés”. De Isten hogy kezdte?

(*A jászol Istene*). A modern ember elidegenedett Istenétől. Megfogyatkozott az Isten iránti érzék — panaszolja Suhard bíboros. Nem tudom, nem kellene-e ismét elővennünk Pascalnak víziószerűen lelkébe égő mondását: Nem a filozófusok, nem a tudósok Istene, de Ábrahámnak, Izáknak és Jákobnak Istene a mi Istenünk. Mi is törjük a fejünket és csodálatos szellemi távlatokat tudunk megnyitni a modern filozófiákban és teológiákban Isten felé. Akárcsak Pascal a maga idején, még hozzá olyan színvonalon, hogy becsületére válnék bármelyik filozófusunknak vagy tudásunknak: Pascal ma is modern ember.

A jászol Istene valóban nem a bölcselők és nem a tudósok Istene. Ha ezt meg is állapítjuk Pascallal, nem szabad ennek olyan ízt adni, hogy fölösleges a bölcséleti vagy a tudományos kutatás. Hiszen Pascal sem hagyta abba a gondolkodás fáradságos útjait, mégis a bibliai Istenhez fut üdvösségért. A jászol Istene nekünk is olyan Istenképet nyilatkoztat ki, amely más, mint a tudomány Istenképe: *emberközeli Isten*.

(*A töprengő Isten*). Az Isten abszolút uralmát senki sem tudta jobban, mint Jézus. Híveibe is ezt a föltétlen nagyságot akarta beleoltani. Pált például olyan látomással oktatja ki az Isten nagyságáról, hogy az a fölségtől elsodortan így kiált fel: „Mekkora mélysége Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mily megfoghatatlanok szándékai, mily kifürkészhetetlenek útjai” (*Róm 11,33*). Mégis, példabeszédei útján — ha mellékesen is — Jézus rámutat Isten bensejének más oldalaira is. Mikor a szőlőmunkásokról szóló példabeszédét mondja, melyben a szőlő ura — Isten — több ízben több szolgát küld a művesekhez, a szolgákat a művesek bántalmazzák, megverik, üres kézzel bocsátják el, sőt megölik, „akkor a szőlő ura — folytatja Jézus — így tanakodott magában: Mit tegyek?” (*Lk 20,13*). Máté és Márk szerint csak „azt gondolta”, Lukács fogalmazza így, hogy „tanakodott magában.” Az tanakodik magában és az töpreng, aki valamit nagyon akar, szinte mindenáron akar, és a sok eredménytelen kísérlet után valami egészen új, váratlan, szinte kétségbeesett kísérletet tesz. Ennek az isteni töprengésnek az eredménye — a példabeszéd szerint — Betlehem. „Elküldöm kedves fiamat, őt csak becsületben tartják.” Lehetetlen a betlehemi jászol fölött meg nem érezni az Istennek ezt a töprengésre kész lelkét és atyai szorongását. Ami nem költészet, hiszen — s ez már nem példabeszédből való — „miután többféleképpen és különböző módon szólott hajdan Isten a próféták útján az atyákhoz, e végső korszakban Fia által szólott hozzánk” (*Zsid 1,1*). A sok sikertelen próbálkozás nem teszi sem keményné, sem zárkózottá az Istent, hanem a többre, a legnagyobbra, a képtelenre sarkallja őt. Ezt az atyai szorongást kell kiéreznünk a tékozló fiú atyjának a szí-

véből is, aki „messziről meglátja rongyaiban közeledő fiát, megesis rajta szíve, elébe fut, nyakába borul és csókolja” (Lk 15,20). Betlehemben a tékozlásából fölkelő emberiséget pillantja meg Fiában az Isten. Rongyosan ölelte a tékozló fiút magához az atya: a barlang rongyaiban is meg kell éreznünk az Isten atyai ölelését.

(A játékos Isten). Sokan rossz tréfának gondolták, mikor Dávid pásztorfiúként parittyával és bottal ment az állig felfegyverzett Góliát elé. Góliát is sértődötten kiált: „Hát kutya vagyok én, hogy bottal jössz reám?” (I. Kír 17,49). Megszoktuk, hogy az Isten dolgait valamilyen komoly és fenséges légkörben szemléljük, ezért nem vesszük észre és nem méltatjuk a szellemnek azt az alapvető és szinte legértékesebb tevékenységét: a játékot Isten cselekvésmódjában. Minden játék az erőfölöslegből, az energiák túlaradásából és szabad szárnyalásából fakad. Istenben bőven van erők túlaradása és a szellem szabadsága. Fel kell tehát fedoznunk a játékelemeket Isten tetteiben is. És nem is kell sokat keresnünk.

Hiszen már maga az a tény, hogy a világ fejedelmének legyőzésére és a bűnbe süllyedt világ meghódítására síró gyerekként indul el isteni fények és isteni lények (angyalok) nélkül, ez már maga abszurd egyenlőtlenségnek, képtelenségnek, s ezért — ha szabad ezt a szót alkalmazni — rossz tréfának látszik. És az is. Bevallottan is tréfa. Isten ugyanis megvallja nekünk Szent Pálnál: „Mivel ugyanis bölcsességében a világ nem ismerte föl Istent isteni bölcsességében (vagyis a logika és értelem normális útjain), úgy tetszett Istennek, hogy oktalannak látszó igehirdetéssel (jászol kereszt) üdvözítse a hívőket” (I. Kor 1,21). — Van tehát valami izgatón és káprázatosan bátor Istennek ebben a vállalkozásában, akárcsak Dávidéban volt; vagy Imre királyunkban volt, mikor egy vesszővel kezében ment egyedül ellene lázadó öccse, Endre felfegyverzett táborába: vagy amit Esze Tamásban csodálunk, ki mezítlábas kurucaival porolta el a vasba öltözött osztrák szereket. És ez nem csak egy rögtönzött fordulat Isten terveiben. Hiszen a 2. zsol-tárban már ez áll:

*Miért, hogy a nemzetek háborognak?
Hiúságokon a népek miért agyarognak?
Mosolyog a mennyben lakozó,
Neveti őket a Mindenható.*

Ennek az eredménye — mint ugyanabban a zsol-tárban olvasható:

*Isteni végzést hirdetek
Az Úr mondta ezt nekem:
Az én fiam vagy, én ma szültelek.*

Vagy a 117. zsol-tárban — amit szinte legtöbbször idéz az újszövetség:

*A kő, mit az építők megvetettek, szegletkövé lett.
Az Úr művelte ezeket, csodálatos szemünk előtt amit cselekedett.*

Ez a kifejezése Istennek, hogy „úgy tetszett,” valamit elárul abból a játékos gyönyörűségből, amit ez jelent neki. Amit Jézus is kifejezetten megerősít, hiszen Őrá is ráaradt valami ennek a kozmikus játéknak a gyönyörűségéből. Ezt olvassuk ugyanis Lukácsnál: „Abban az órában följjongott Jézus a Szentlélekben és így szólt:

*Aldalak téged Atyám, mennynek és földnek ura,
Mert elrejtetted ezeket a bölcsék és okosak elől
És a kisdedeknek jelentetted ki.
Igen Atyám, így tetszett ez neked.*

(Lk 20,21)

Jézus eléggé megszenvedte övéinek oktalanságát is, kicsiségét (gyöngeségét) is, de felül tudott emelkedni, mert hiszen tudta, hogy „Isten oktalansága bölcsőbb az embereknél, Isten gyöngesége pedig erősebb az embereknél” (I. Kor 1,25). — Nem tudom, nem ugyanez a mindenen túlaradó diadal sugárzott-e fel a színe-változásban is, mikor — megint csak Lukács jegyzi föl ezt — Mózzessel és Illéssel „haláláról” beszélgetett (Lk 9,31). Hiszen halállal életet teremteni éppen olyan lehetetlen és emberi logikát megfordító, mint báránként farkasok közé menni. És az a Jézus tudja ezt a mindenben túlaradó játékoságot kinyilvánítani, aki megszenvedte a mítosztalan bölcsőt és mítosztalan keresztet!

(Az Isten humora). És ez vezet el bennünket — a sokak által Isten világából hiányozni vélt — isteni humorhoz. A humor a szellem fölemelkedése minden végsőség, korlátoltság és kilátástalanság fölé: az erők viszonyainak eltolódásában sem tud alulmaradni, s játékos könnyedséggel tudja bensőjét és rendezettségét megtartani. Isten Fiát is ilyen lehetetlen helyzetek elé állítja (emberileg). Annak ugyanis, akinek ezeket mondja a 109. zsoltárban: „Mélységeimből tégedet a hajnalcsillag előtt szültelek”, annak azt is mondja: „Ellenségeid közepett országolj.” (uo) Országolni, uralkodni alattvalók felett is nehéz, hát még ellenségek között! De a Messiásnak ez egzisztenciális formája, hiszen már Izaiás prófétánál olvaszuk, hogy „úgy nőtt fel előtte (Isten előtt), mint a fiatal hajtás és mint a gyökér a szomjas földből” (Iz 53,2). A fiatal hajtásnak sincs több esélye a szomjas földben megélni és virágozni, mint a Gyermekeknek, „kinek fejedelemség kerül a vállára” (Iz 9,6).

Mindennek gyökere pedig ez: „Isten azt választotta ki, ami a világ szerint oktalán, hogy megszegyenítse a bölcséket, s azt választotta ki, ami a világ szemében gyöngé, hogy megszegyenítse az erőseket, s ami a világ szemében közönséges és megvetett... a semminek látszókat, hogy azokat, akik valaminek látszanak, megsemmisítse” (I. Kor 1,27). Ennek elsősorban kozmikus gyökerei vannak: a bölcs, az okos, az erős elsősorban a szellemi hatalmasságokra vonatkozik, az angyalokra, „hiszen nem az angyaloknak fogta pártját” — tárja fel a Zsidókhöz írt levél —, hanem az embernek, a testben járó szellemnek a megtestesülésben, ami ellen a tudás és az erő nevében tiltakoztak a lázadók. De természetesen ez a kozmikus vonás átárad az emberi világra is, és a manapság sokszor emlegetett eszköztelenség bravúrával kell az üdvösség viadalát megvívni Krisztusnak is, övéinek is. „Látványossága lettünk a világnak, s az angyaloknak és embereknek is” (I. Kor 4,10). Isten merte ezt a küzdelmet vállalni fiában és övéiben és a felszereletlenül újjára indított üdvösség-harcban „Isten sem restelli, hogy Istenüknek hívják őt” (Zsid 11,16).

•

Filippo Lippi karácsonyi képén a gyermekét imádó Madonna fölött az ég felhőiben Isten atyai eksztázissal nézi Fiát, ki sugarak nélküli gyermek. Nekünk is meg kell tanulni a karácsonyi fények mögül észrevenni, tisztelni, imádni a karácsonyi fényteleniséget is: a Gyermekeket, aki jászolba takartan és pólyába fektetve hozta meg az üdvösséget.

CSANÁD BÉLA VERSEI

December

Sírás és csönd az éjszakában.
Milliók születése.
Otthon a csillagok között.
Szédítő bizonyosság.
Mindenki háza egy szikla oldalában.

Mindenki kenyere.
Feltáruzó, sebzett tenyér örökké.
A kozmosz öröme.
Vad kiáltás, féltékeny szerelem.
Mért késik válaszunk?

Dal

Egy mozdulat,
s eszembe jutsz
a mozdulatlan udvaron.
Csak ácsorogsz
a céltalan
fényekkel válladon.

Minden megállt.
A lendület
holt kő a fű között.
Szíved ha volt,
igénytelen
halálba költözött.